

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40– 44. – Ст. 356.
2. Большая советская энциклопедия [Електронний ресурс]. – М. : Советская энциклопедия, 1969-1978. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/87276/Животное>.
3. Захаров Д.Е. Животные как объекты гражданских прав : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Д.Е. Захаров ; Уральская государственная академия права. – Екатеринбург, 2010. – 207 с.
4. Аграрне право України : [підручник] / [за ред. О.О. Погрібного]. – К. : Істина, 2006. – 448 с.
5. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3691-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 2. – Ст. 7.
6. Про затвердження положень щодо проведення апробації та реєстрації селекційних досягнень у тваринництві : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 2 червня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1217-12>.
7. Про затвердження Інструкції з організації службової кінології в Національній гвардії України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 5 серпня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1213-14>.

REFERENCES

1. “Civil Code of Ukraine”, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 2003, no. 40– 44, art. 356.
2. (1969-1978), *Bolshaya sovetskaya encyklopediya* [Great Soviet Encyclopedia], *Sovetskaya encyklopediya*, Moscow, Russia, available at : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/87276/Zhyvotnoe> (access 22 May, 2016).
3. Zakharov, D.E. (2010), “Animals as objects of civil rights ”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, Ural State Law Academy, Ekaterynburg, Russia.
4. Poghribnogoyi, O.O. (2006), *Agrarne pravo Ukrayiny : pidruchnyk* [Agrarian Law of Ukraine : book], Istyna, Kyiv, Ukraine.
5. “ On livestock breeding business in the Law of Ukraine”, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 1994, no. 2, art. 7.
6. “On approval of provisions for testing and registration of selection achievements in cattle”, Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine on June 2, 2012 year., available at : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1217-12> (access 22 May, 2016).
7. “On approval of Instruction on the organization of official dog breeding at the National Guard of Ukraine”, Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated August 5, 2014 year., available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1213-14>. (access 22 May, 2016).

УДК 347.447: 35.086: 347.512

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВІРНОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Нечипуренко О.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
NechI2@mail.ru

У статті автор проводить аналіз сучасних теоретичних підходів до розуміння сутності цивільно-правової відповідальності за порушення договірної зобов'язання. Автор через окремий вид цивільної відповідальності критично оцінює новітнє розуміння цивільно-правової відповідальності як передбаченого законом чи договором, встановленого на підставі судового рішення державного примусу порушника зазнати

негативні наслідки за допущене порушення з метою відновлення та компенсації порушеного права у вигляді додаткового покладення на правопорушника майнових обов'язків чи позбавлення його суб'єктивного права.

Автор робить висновок про відмінність підстав (умов) цивільно-правової відповідальності за деліктним зобов'язанням та за договірним зобов'язанням (для останнього основним критерієм є сам факт порушення норми права, а не шкода) і вносить пропозицію розуміння відповідальності як негативних наслідків неправомірної поведінки особи, реалізація якої можлива або в примусовому, або в добровільному порядку.

Автор вважає, що добровільне відшкодування збитків винною особою також варто вважати проявом цивільно-правової відповідальності, оскільки суб'єкт добровільно поніс тягар негативних наслідків своєї неправомірної поведінки.

Однак слід розрізняти особливості механізму правового регулювання правовідносин цивільно-правової відповідальності, які містять форми, способи та стадії.

Ключові слова: умови відповідальності, цивільно-правова відповідальність, договірна відповідальність, деліктне зобов'язання, акцесорне зобов'язання, державний примус.

ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ДОГОВОРНОГО ОБЯЗАТЕЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ

Нечипуренко А.М.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, Запорожье, Украина
Nech12@mail.ru*

В статье автор проводит анализ современных теоретических подходов к пониманию сущности гражданско-правовой ответственности за нарушение договорного обязательства. Автор через отдельный вид гражданской ответственности критически оценивает новейшее понимание гражданско-правовой ответственности как предусмотренного законом или договором, установленного на основании судебного решения государственного принуждения нарушителя претерпевать негативные последствия за допущенное нарушение с целью восстановления и компенсации нарушенного права в виде дополнительного возложения на правонарушителя имущественных обязательств или лишения его субъективного права.

Автор делает вывод о различии оснований (условий) гражданско-правовой ответственности по деликтному и договорному обязательствам (для последнего основным критерием является сам факт нарушения нормы права, а не вред) и вносит предложение о понимании ответственности как негативных последствий неправомерного поведения лица, реализация которой возможна как в принудительном, так и в добровольном порядке.

Автор считает, что добровольное возмещение ущерба виновным лицом также следует считать проявлением гражданской ответственности, поскольку субъект добровольно понес бремя негативных последствий своего неправомерного поведения.

Однако следует различать особенности механизма правового регулирования правоотношений гражданско-правовой ответственности, которые включают формы, способы и стадии.

Ключевые слова: условия ответственности, гражданско-правовая ответственность, договорная ответственность, деликтное обязательство, акцессорное обязательство, государственное принуждение.

CIVIL LIABILITY FOR BREACH OF CONTRACTUAL OBLIGATIONS: THEORETICAL AND LEGAL ANALYSIS

Nechypurenko A.M.

*Zaporizhzhya national university, str. Zhukovsky, 66, Zaporizhzhia, Ukraine
Nech12@mail.ru*

In the article the author analyzes the modern theoretical approaches to understanding of the nature of civil liability for breach of contractual obligations. In it the author through a separate type of civil liability critically evaluates the latest understanding of civil liability as prescribed by law or agreement, prescribed by judicial decision state coercion of offender to suffer the negative consequences of a violation of the rehabilitation and compensation of violated rights in the form of additional imposing on the offender's property abandonment of his duties or subjective rights.

Critique subjected concept, according to which the legal responsibility is applicable jurisdictions coercive sanctions on the offender, which allowed legal responsibility to interpret broadly and include in it all the coercive means of influencing the debtor and his motivation for the proper performance of legal duties.

Based on this concept the author brings scepticism and expresses position on misunderstanding of voluntary execution of accessory obligation arising from the breach of the obligation (voluntary compensation of the damage, payment of fines) as such, which is not a legal responsibility. Therefore, the position is doubtful that the essence of civil liability manifested in two aspects: the court determined sanctions and state coercion.

The author raises the question – if the voluntary fulfilment of the obligation under sanctions (legal rules or norms of the contract) is not a manifestation of civil liability, there is a logical question – what should be recognize as that voluntary compliance?

The author concludes that the difference of grounds (conditions) of civil liability by tort liability and by contractual obligations (for the latter the main criterion is itself a violation of the law, not a harm) and proposes an understanding

of responsibility as negative consequences of misconduct person's behaviour, which implementation is possible either compulsory or voluntary.

The author believes that voluntary compensation of damages should be considered as a manifestation of civil liability as a subject willingly bore the burden of the negative consequences of his misconduct.

Another question is to distinguish features of the mechanism of legal regulation of civil liability, which include forms, methods and stages.

The stage of implementation of the mechanism regulating civil legal liability cannot be the criterion for recognition or non-recognition of the legal effects of civil liability.

Key words: terms of liability, civil liability, contractual liability, tort liability, accessory liability, government coercion.

У теорії держави та права, в окремих галузях права відкритим залишається питання змісту юридичної відповідальності та особливостей притягнення до неї. Не є винятком і цивільно-правова відповідальність як вид юридичної відповідальності.

Так, у літературі панівною є позиція, що цивільна відповідальність є видом юридичної відповідальності, під якою, у свою чергу, розуміють державний примус або покарання за правопорушення.

Як ні парадоксально, у цивілістиці точаться дискусії з питань цивільно-правової відповідальності. Вирішуються питання її сутності, моменту настання, розуміння як специфічного охоронного правовідношення, як елемента цивільної правоздатності, суб'єктивного права уповноваженої особи на звернення до державного органу з вимогою про застосування примусу до зобов'язаної особи тощо.

Р.Б. Шишка взагалі висловився про те, що можна погодитися з І.О. Безклубим, що «на доктринальному рівні ставлення до інституту відповідальності здебільшого набуває догматичного характеру та, як правило, не передбачає альтернативних підходів до його розуміння. На догматичний характер цього інституту вказує те, що більшість вчених розглядають юридичну відповідальність через дихотомію її позитивної та негативної складових частин» [1, с. 18]. Для цивільно-правової відповідальності питання актуалізується потребою розмежування виконання деліктного зобов'язання та власне цивільно-правової відповідальності, що не проведено у главі 82 ЦК України [2, с. 272].

Сторони договору, укладаючи його, розраховують насамперед на його належне виконання. Тож повинні існувати засоби спонукання сторін до належного виконання ними своїх обов'язків відповідно до умов договору.

Крім засобів забезпечення виконання (у тому числі належного виконання) сторонами умов договору, на випадок порушення зобов'язання встановлюються несприятливі наслідки такого порушення, які і є цивільно-правовою відповідальністю.

При цьому Р.Б. Шишка вказав на недолік, властивий ЦК України: «невизначеності слугує неповнота позитивного регулювання наслідків правопорушень у гл.51, особливо у гл.82 ЦК України. У трьох перших відправних статтях гл.51 ЦК, у тому числі в ст.611, не йдеться про такий наслідок, як притягнення до відповідальності. Складається враження, що всі передбачені в ст.611 ЦК України наслідки самі по собі, а цивільно-правова відповідальність регулюється окремо. Проте це не так: вони є акцесорними зобов'язаннями, і тільки невиконання такого зобов'язання переростає у цивільно-правову санкцію. При цьому деякі з них не є такими за своєю сутністю, зокрема зміна умов договору, припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання (якщо це встановлено договором або законом) або розірвання договору. Вони стосуються лише договору і врегульовані на рівні наслідків порушення договірних зобов'язань, а отже, не можуть бути загальними для всіх зобов'язань» [2, с. 275].

То ж і ми вирішили внести певну частку скептицизму до сформованих підходів щодо цивільно-правової відповідальності та поставили на меті виявити та проаналізувати наявні підходи щодо розуміння цивільно-правової відповідальності взагалі та договірної відповідальності зокрема; висловити власну аргументацію щодо переліку умов цивільно-правової відповідальності за деліктним і договірним зобов'язанням; розкрити механізм реалізації охоронного акцесорного зобов'язання в цивільно-правову відповідальність.

Зробимо аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх робіт науковців, які, безперечно, мають надзвичайно важливе значення, варто зазначити праці І.С. Канзафарової, Р.А. Майданика, Р.Б. Шишки, О.Р. Шишки, Т.С. Ківалової та, звичайно, Н.С. Кузнецової, яка у своїй праці «Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови і механізм застосування» [3] не лише узагальнила наявні

підходи до цивільно-правової відповідальності, але й уточнила момент виникнення охоронного зобов'язання, настання цивільно-правової відповідальності, механізму цивільно-правової відповідальності, який поєднує елементи матеріально-правового та процесуально-правового характеру. На її переконання, інститут цивільно-правової відповідальності проходить три стадії: законодавчу, правозастосовну та функціональну [3, с. 30-48].

Серед досліджень науковців слід відзначити праці І.С. Канзафарової, зокрема кандидатську дисертацію «Договірна відповідальність юридичних осіб у комерційному обігу» (1999) і докторську дисертацію «Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні» (2007).

Водночас, на наше переконання, яке, до речі, базується і на зауваженнях І.С. Канзафарової, відкритими залишаються питання сутності договірної відповідальності та її умов, стадій реалізації механізму цивільно-правового регулювання охоронного зобов'язального правовідношення.

Так, у своїй статті «До проблеми цивільно-правової відповідальності без вини» вона зазначає, що згідно з ч.1 ст.614 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом, а в ч.2 ст.1166 ЦК України закріплюється, що особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоду завдано не з її вини. З цієї норми випливає, що відповідальність згідно з приписами ЦК України базується на принципі вини. Водночас законом чи договором може бути встановлено інше, тобто допускається відповідальність і за відсутності вини [4, с. 90].

Між вченими-цивілістами тривалий час точиться полеміка стосовно того, чи можна вважати відповідальністю покладення обов'язку відшкодувати шкоду, якщо її заподіяння не є результатом винної поведінки правопорушника.

Так, В.В. Паришкура зазначила, що в цивільному праві питання про вину як підставу відповідальності взагалі є дискусійним. Особисто вона зазначила, що прихильники визнання відповідальності в цивільному праві «лише за вину» виходять із єдності чи хоча б тотожності елементів складу цивільного та кримінального правопорушень, а також тотожності функцій, які виконують цивільно-правова та кримінально-правова відповідальність. Тут вона не погоджується з поглядами тих вчених, які безвинну відповідальність не вважають цивільно-правовою відповідальністю, оскільки цивільно-правовій відповідальності, зокрема і без вини, притаманна передусім компенсаційна функція, на відміну від кримінальної, яка пов'язана з виною. Для цивільно-правової відповідальності ключовим є не покарання, а відшкодування шкоди потерпілому в повному обсязі. Тобто перед кримінальною та цивільною відповідальністю ставляться різні завдання. Саме тому вина в цивільному праві, особливо щодо порушення договірних зобов'язань (на противагу деліктним) не має юридичного значення для притягнення правопорушника до цивільної відповідальності. Або ж, перефразовуючи, можна стверджувати, що для договірної відповідальності (утім, як і для деліктної) головним є те, що наявна шкода і порушене чуже суб'єктивне право, яке повинно бути відновлене за рахунок заподіювача [5, с. 66-67].

Ткачук А.Л., своєю чергою, пропонує розглядати деліктну відповідальність як публічно-правову, а договірну – як приватноправову і стверджує, що «психологічна концепція вини, у межах якої вина розуміється як психічне ставлення правопорушника до своєї протиправної поведінки та її наслідків, не відповідає сутності та призначенню договірної відповідальності». Більш адекватною, на його думку, для цілей договірної відповідальності є так звана «поведінкова» концепція вини, у межах якої під виною розуміється невжиття необхідних заходів для належного виконання зобов'язання. При цьому вина не є необхідною умовою договірної відповідальності. Її сутність полягає в тому, що вона є факультативним елементом договірної відповідальності та являє собою допоміжний правовий засіб узгодження, оптимізації законних інтересів кредитора й боржника шляхом розподілу між ними ризику порушення договірного зобов'язання» [6, с. 8].

Стосовно відповідальності без вини І.С. Канзафарова висловила позицію, що остання суперечить принципу справедливості; якщо закон передбачає обов'язок однієї особи відшкодувати випадково заподіяні збитки іншій особі, то це обов'язок на принципі ризику і є не відповідальністю, а її моделлю – квазівідповідальністю. «Мета використання інституту юридичної відповідальності полягає в забезпеченні порядку в суспільстві. Цивільно-правова відповідальність повинна забезпечити стабільність економічних відносин. Держава зацікавлена не в покаранні суб'єктів, а в такій поведінці особи, яка враховує інтереси суспільства та інших учасників економічного обороту. Поведінка людини є усвідомленим актом, тому досягти відповідної поведінки можна, лише впливаючи на

свідомість людини, встановлюючи певні рамки поведінки та забезпечуючи економічну та політичну стабільність у суспільстві» [4, с. 92].

Ми піддаємо певній критиці концепцію, згідно з якою юридичною відповідальністю є застосовувані юрисдикційними органами примусові заходи впливу на правопорушника, що дало змогу тлумачити юридичну відповідальність широко і включати в неї всі примусові засоби впливу на боржника та спонукання його до належного виконання юридичного обов'язку.

На підставі такої концепції автор виражає скептицизм та позицію про невірність розуміння добровільного виконання акцесорного обов'язку, яке виникло внаслідок порушення зобов'язання (добровільне відшкодування заподіяного збитку, сплата штрафу) як таким, що не є юридичною відповідальністю. Відтак, сумнівною є позиція, що сутність цивільно-правової відповідальності проявляється у двох елементах: визначеній судом санкції та державному примусі.

Автор ставить питання: якщо добровільне виконання обов'язку відповідно до санкції (правової норми чи норми договору) не є проявом цивільно-правової відповідальності, то чим слід визнати таке добровільне виконання?

Інше питання у тому, що слід розрізняти особливості механізму правового регулювання правовідносин цивільно-правової відповідальності, які містять форми, способи та стадії.

Стадія реалізації механізму цивільно-правового регулювання правовідносин відповідальності не може бути критерієм визнання чи невизнання правового явища цивільно-правовою відповідальністю.

Цивільно-правова відповідальність, за винятком окремих особливостей, дійшла до нас з римського приватного права. Ключові питання підстав, умов цивільно-правової відповідальності, звільнення від цивільно-правової відповідальності були розроблені ще в ті далекі часи, реципійовані українським цивільним правом і набули національних особливостей.

Та попри зазначені зміни, основна її спрямованість залишається незмінною – сприяти стабільності цивільних відносин шляхом безпеки застосування до порушника механізму цивільно-правового регулювання певного правовідношення засобів майнового впливу. Такий порушник несе тягар несприятливих наслідків майнового характеру, які в літературі і зветься тягарем несення цивільно-правової відповідальності.

І.С. Канзафарова обґрунтувала необхідність розмежування понять «цивільно-правова відповідальність» і «відповідальність за цивільним законодавством» [7, с. 6]. Р.А. Майданик, досліджував цивільно-правову відповідальність в контексті економічного аналізу права України [8], а також умови, передумови та підстави цивільно-правової відповідальності. Він запропонував застосування поведінкової концепції, визначаючи, що поняття вини нерозривно пов'язане з принципом розумності, який полягає в обов'язку вжиття тих заходів, до яких би вдалася розумна людина за аналогічних обставин. У цьому разі вина як елемент цивільного правопорушення зводиться до співвідношення поведінки відповідача з деяким належним стандартом. І в англійському, і в американському праві цей стандарт описується як «поведінка розумної людини» (behavior of the reasonable man). Цей критерій полягає в тому, щоб поставити на місце відповідача гіпотетичну розумну людину та змодельовати її поведінку за таких обставин.

Інакше кажучи, вина розглядається як невиконання тих заходів обачності, до яких вдалася б розумна людина за таких самих обставин.

Проте визначення критеріїв того, як саме поведилася б розумна людина у кожній конкретній справі, є чи не найскладнішим питанням усієї теорії цивільного права [8].

Однак ні в теорії, ні в законодавстві така пропозиція не віднайшла свого відклику, оскільки невизначеним, дещо абстрактним та оціночним є поняття «розумної людини», а отже, і поведінки «розумної людини», що може привести до двозначних суджень, суперечностей у застосуванні законодавства та зловживань.

Р.Б. Шишка запропонував концепцію, згідно з якою «цивільна відповідальність проявляється у примусовому позбавленні порушника певних належних йому цінностей на основі рішення суду» [9, с. 168]. Позиція Р.Б. Шишки ґрунтується на аргументах, що відповідальність є застосуванням до деліквента передбачених нормою права (закону чи договору) заходів державного примусу і метою

відновлення чи виправлення правового (майнового становища) потерпілого чи встановлення правової превенції проти можливості порушення прав надалі.

Юридичною відповідальністю є застосовувані юрисдикційними органами примусові заходи впливу на правопорушника [10, с. 83]. Це дає підстави тлумачити юридичну відповідальність широко і включати в неї всі примусові засоби впливу на боржника та спонукання його до належного виконання юридичного обов'язку. Водночас добровільне виконання акцесорного обов'язку, який виник внаслідок порушення зобов'язання (добровільне відшкодування заподіяного збитку, сплата штрафу), не є юридичною відповідальністю. Сутність цивільно-правової відповідальності проявляється у двох елементах: визначеній судом санкції та державному примусі до її зазнання [11, с. 209].

Як зазначає Р.Б. Шишка, помилковим є розуміння відповідальності як всяких санкцій за правопорушення з їх негативними наслідками без процесуального порядку їх застосування судом. На його думку, договірна відповідальність виникає саме внаслідок перетворення чи переростання порушеного договірного зобов'язання в додаткове (акцесорне) зобов'язання. Санкція під час застосування її судом і складає цивільно-правову відповідальність [2, с. 276].

Ми є прихильниками іншої концепції, зокрема на якій наполягає І.В. Венедіктова, яка визначала, що добровільна виплата певних компенсацій за порушення реалізації інтересу належить до цивільно-правової відповідальності [12, с. 101].

В.І. Борисова теж зазначила, що добровільне відшкодування збитків, сплата недодержки або компенсація моральної шкоди, завданої діями правопорушника, також розглядається як цивільно-правова відповідальність, оскільки вона виникає не із судового рішення, а незалежно від нього за наявності певних умов. До того ж добровільне усунення наслідків правопорушення не виключає застосування державного примусу.

Цивільна відповідальність спрямована не на покарання правопорушника, а на відновлення (компенсацію) суб'єктивного цивільного права потерпілої особи [13, с. 270].

Результатом застосування цивільно-правової відповідальності завжди є покладання на правопорушника негативних наслідків. Саме їх несприятливість, невідповідність стимулюють учасників до належної поведінки [13, с. 270].

Наведене дає нам можливість зробити висновок про відмінність підстав (умов) цивільно-правової відповідальності за деліктним зобов'язанням і за договірним зобов'язанням (для останнього основним критерієм є сам факт порушення норми права, а не шкода; не основним фактором є і наявність вини порушника). Тому ми вносимо пропозицію про розуміння відповідальності як негативних наслідків неправомірної поведінки особи, реалізація якої можлива або в примусовому, або в добровільному порядку.

Вважаємо, що добровільне відшкодування збитків винною особою також варто вважати проявом цивільно-правової відповідальності, оскільки суб'єкт добровільно поніс тягар негативних наслідків своєї неправомірної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безклубий І.А. Запрошення до наукової дискусії про правову відповідальність / І.А. Безклубий // Про українське право : часопис кафедри теорії та історії держави і права Київського національного університету імені Тараса Шевченка / за ред. І.А. Безклубого. – К., 2010. – V. – С. 18-22.
2. Шишка Р.Б. Цивільно-правова відповідальність і деліктне зобов'язання / Р.Б. Шишка, О.Р. Шишка // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2012. – № 1. – С. 271-280.
3. Кузнецова Н.С. Гражданско-правовая ответственность : понятие, условия и механизм применения / Н.С. Кузнецова // Альманах цивилистики : сборник статей / под ред. Р.А. Майданика. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учебной литературы, 2010. – Вып. 3 – С. 30-48.
4. Кантафарова І.С. До проблеми цивільно-правової відповідальності без вини / І.С. Кантафарова // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3-4. – С. 89-92.

5. Паришка В.В. Проблемні аспекти цивільно-правової відповідальності без вини / В.В. Паришка // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 2. – С. 66-74.
6. Ткачук А.Л. Значення вини у відносинах відповідальності за порушення договірних зобов'язань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А.Л. Ткачук ; Одеська національна юридична академія. – О., 2002. – 236 с.
7. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / І.С. Канзафарова ; НАН України ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2007. – 38 с.
8. Майданик Р.А. Цивільно-правова відповідальність в контексті економічного аналізу права України [Електронний ресурс] / Р.А. Майданик // Юридичний журнал. – 2014. – № 3. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=4029>.
9. Цивільне право України. Особлива частина : [підручник] / за заг. ред. д.ю.н., проф. Р.Б. Шишки. – К. : Вид. Ліра-К, 2015. – 1024 с.
10. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность / Братусь С.Н. – М. : Юрид. лит., 1976. – 215 с.
11. Шишка Р.Б. Цивільно-правова відповідальність і деліктне зобов'язання / Р.Б. Шишка // Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (право). – 2013. – Вип. 2. – С. 206–216.
12. Венедиктова І.В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві : [монографія] / І.В. Венедиктова. – К. : Юрінком Інтер, 2014. – 288 с.
13. Цивільне право України : у 2 т. : [підручник] / за заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – Том 1. – 480 с.
14. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності : [монографія] / І.С. Канзафарова. – О. : Астропринт, 2006. – 264 с.
15. Канзафарова І.С. Цивільно-правова відповідальність як охоронні зобов'язання / І.С. Канзафарова // Правова держава : щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2004. – Вип. 15. – С. 239-244.

REFERENCES

1. Bezklubyi, I. (2010), «Invitation to academic discussion of liability», *Pro ukrainske pravo : chasopys kafedry teorii ta istorii derzhavy i prava Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, V. – pp. 18-22.
2. Shyshka, R.B. (2012), «Civil liability and tort liability», *Universytetski naukovyi zapysky. Chasopys Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava*, vol. 1, pp. 271-280.
3. Kuznetsova, N.S. (2010), «Civil liability : concept, conditions and mechanisms for», *Almanakh tsyvylystyky : sbornyk statei*, vol. 3, pp. 30-48.
4. Kanzafarova, I.S. (2003), «The problem of civil liability without fault», *Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnia ta prava*, vol. 3-4, pp. 89-92.
5. Paryshkura, V. (2010), «Problematic aspects of civil liability without fault», *Visnyk Vyshchoi rady yustytzii*. vol. 2, pp. 66-74.
6. Tkachuk, A.L. (2002), «Value of guilt in relation liable for breach of contractual obligations», Dis for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, National Academy of Law / Odesa, Ukraine.
7. Kanzafarova, I.S. (2007), «The theoretical basis of civil liability in Ukraine», Thesis abstract for Doct. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, NAS of Ukraine ; Institute of State and Law V.M. Koretsky, Kyiv, Ukraine.
8. Maidanyk, R. (2014), «Civil liability in the context of the economic analysis of law in Ukraine», *Yurydychnyi zhurnal*, vol. 3, access date : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=4029>.

9. Shyshka, R.B. (2015), *Tsyvilne pravo Ukrainy : pidruchnyk. Osoblyva chastyna* [Ukraine Civil law : the textbook. Special Section], vyd. Lira-K, Kyiv, Ukraine.
10. Bratus, S.N. (1976), *Yurydycheskaia otvetstvennost y zakonnost* [Legal liability and legality], Yuryd. lyt., Moscow, USSR.
11. Shyshka, R.B. (2013), «Civil liability and tort liability», *Zbirnyk naukovykh prats Iripinskoj finansovo-yurydychnoi akademii (pravo)*, vol. 2, pp. 206-216.
12. Venedyktova, I.V. (2014), *Zakhyst okhoroniuvanykh zakonom interesiv u tsyvilnomu pravi : monohrafiia* [Protecting the legal interests in civil law : the monograph], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
13. Borysova, V.I. (2007), *Tsyvilne pravo Ukrainy : u 2 t. Tom 1 : Pidruchnyk* [Civil Law Ukraine : in 2 volumes. Volume 1 : Textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
14. Kanzafarova, I.S. (2006), *Teoriia tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti : monohraf.* [The theory of civil liability : monographs.], Astroprint, Odesa, Ukraine.
15. Kanzafarova, I.S. (2004), «Civil liability as security obligations», *Pravova derzhava : shchorichnyk naukovykh prats Instytutu derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy*, vol. 15, pp. 239-244.

УДК 341.244: 347.44: 341.241.4 (477)

ДОГОВОРИ, ПАКТИ ТА НАТУРАЛЬНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
Sgeorge@i.ua*

У статті на нових, приватноправових засадах, базуючись на новітніх філософсько-логічних підходах, автор зробив аналіз неповних, чи усічених (відповідно до приписів позитивного права зобов'язань), які мають назву «натуральні». На переконання автора, вони породжуються з пактів – домовленостей сторін, які через відсутність чи обмеженість суб'єктивного права на позовний захист не отримують судового захисту.

Автор робить висновок щодо можливості та необхідності поширення регулятивного впливу на всі види домовленостей сторін (у тому числі через визнання підставою виникнення цивільних прав та обов'язків не лише договорів, а й інших дій, що не передбачені актами цивільного законодавства, але які породжують цивільні права та обов'язки, – ст.11 Цивільного кодексу України); або ж принаймні щодо необхідності надання окремим пактам позовного захисту, що сприятиме стабільності цивільних відносин і захищеності учасників цивільних правовідносин.

Ключові слова: договір, пакт, домовленість, угода, зобов'язання, натуральне зобов'язання, позовний захист, ризик, правовідношення, неформальна логіка.

ДОГОВОРЫ, ПАКТЫ И НАТУРАЛЬНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА В СОВРЕМЕННОМ ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ УКРАИНЫ

Самойленко Г.В.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, Запорожье, Украина
Sgeorge@i.ua*

В статье на новых, частноправовых началах, основываясь на новейших философско-логических подходах, автор провел анализ неполных, или усеченных (в соответствии с предписаниями позитивного права), обязательств, которые называются натуральными. По мнению автора, они порождаются пактами – договоренностями сторон, которые в силу отсутствия или ограниченности субъективного права на исковую защиту не получают судебной защиты.

Автор делает вывод о возможности и необходимости распространения регулятивного воздействия на все виды договоренностей сторон (в том числе путем признания основанием возникновения гражданских прав и обязанностей не только договоров, но и других действий, не предусмотренных актами гражданского законодательства, но порождают гражданские права и обязанности, – ст. 11 Гражданского кодекса Украины); или по крайней мере о необходимости предоставления отдельным пактам исковой защиты, что будет